Bořivoj Navrátil (†78): V mládí bojoval s ráčkováním, na konci života s rakovinou

https://www.super.cz/clanek/retro-borivoj-navratil-78-v-mladi-bojoval-s-rackovanim-na-konci-zivota-s-rakovinou-1529288

Petr Kotek

Včera 1. 11., 16:45

Před kamerou působil jako sebejistý muž, který si dokáže poradit snad v každé situaci. Skutečný život Bořivoji Navrátilovi ale připravil řadu těžkých zkoušek. Už v dětství přišel o oba rodiče, později málem zaplatil životem za natáčení v Himálaji a poslední roky strávil s vážnou diagnózou. Přesto zůstal věrný herectví až do konce. Od jeho smrti uplynulo v sobotu 31. října patnáct let.

Diváci si ho dodnes spojují především s kultovním sci-fi seriálem Návštěvníci, v němž ztvárnil předsedu Světové rady. Bořivoj Navrátil ale rozhodně nebyl hercem jediné role. Během dlouhé kariéry prošel řadou divadelních scén, zahrál si v desítkách filmů a seriálů a své zkušenosti předával také mladším generacím. Jeho životní příběh přitom nebyl zdaleka tak bezstarostný, jak by se mohlo zdát při pohledu na některé jeho postavy.

O rodiče přišel jako malý

Bořivoj Navrátil se narodil 26. září 1933 v Kroměříži. Jeho otec František byl prokuristou firmy Ignác Lorenz, matka Marie se starala o domácnost. Rodinné zázemí však chlapci dlouho nevydrželo. Když mu byly pouhé dva roky, maminka zemřela na tuberkulózu. O rok později spáchal otec sebevraždu.

O Bořivoje a jeho bratra Jiřího, který byl o tři roky starší, se postarala otcova sestra Marie s manželem Františkem. Oba chlapci byli umělecky nadaní. Jiří se později stal architektem, věnoval se malování a ochotnickému divadlu. Bořivoje přivedla k herectví mimo jiné vzpomínka na maminku. Když viděl pohádku Zlatovláska, její představitelka mu ji nápadně připomínala.

Herecké zkušenosti začal sbírat už jako dospívající. V Jihlavě působil ve Studiu mladých při Horáckém divadle a postupně se prosazoval i na profesionální scéně. Zpočátku přitom musel překonat výraznou překážku v podobě ráčkování. S pomocí režiséra Emila Wolfa se mu podařilo řečovou vadu zvládnout a otevřít si cestu k dalším rolím.

Z Moravy až do Národního divadla

Po maturitě v roce 1952 vystudoval Janáčkovu akademii múzických umění v Brně. Jeho první profesionální angažmá vedlo do Českého Těšína, následovalo působení v Opavě a Ostravě. Právě tam se postupně vypracoval mezi výrazné mladé herce a seznámil se také s tanečnicí Marií Steinovou, která se stala jeho manželkou, připomínají webové stránky Národního divadla moravskoslezského.

V roce 1961 přišla zásadní změna. Navrátil zamířil do Prahy a získal angažmá v činohře Národního divadla. Na jeho scéně pak strávil více než tři desetiletí a vytvořil přes sto rolí. Spolupracoval s výraznými režisérskými osobnostmi, mezi nimiž nechyběli Otomar Krejča, Alfréd Radok, Jaromír Pleskot nebo Miroslav Macháček.

Navrátilův herecký projev vynikal nejen gesty a výraznou mimikou, ale také nezaměnitelným hlasem. Dokázal ztvárnit charakterní i komické postavy, padouchy, lékaře i nejrůznější podivíny. V roce 1992 z angažmá odešel a pokračoval na dalších scénách, mimo jiné v Divadle Na Zábradlí, kde spolupracoval s režisérem Petrem Léblem, a později v divadelním spolku Kašpar.

S divadelními prkny se rozloučil rolí tajemníka Hanuše v Havlově hře Odcházení. V pražském Divadle Archa se inscenace hrála v letech 2008 až 2010.

Knoflíkář i předseda Světové rady

Objevil se například ve snímcích Už zase skáču přes kaluže, Pozor, vizita! nebo Sestřičky. Zahrál si také v seriálu Třicet případů majora Zemana. Největší popularitu mu ale přinesli Návštěvníci režiséra Jindřicha Poláka. V oblíbeném seriálu ztvárnil předsedu Světové rady, který se podílel na řešení nebezpečí hrozícího lidstvu. Navrátil se tak zapsal do paměti několika generací televizních diváků.

Výraznou filmovou příležitost dostal také v povídkovém snímku Knoflíkáři režiséra Petra Zelenky z roku 1997. Zahrál si v něm podivínského knoflíkáře Jiřího a ukázal, jak přesvědčivě dokáže vystihnout postavu, která se vymyká běžným představám.

Jeho vzhled měl navíc jeden snadno rozpoznatelný znak. Kvůli divadelní roli Vynálezce v inscenaci Ze života hmyzu si nechal oholit hlavu a už u tohoto „účesu“ zůstal. Holá lebka se stala jeho charakteristickým rysem a vysloužila mu přezdívku český Yul Brynner.

Vzdálená Praha, vysoký Himálaj

V osobním životě zažil Navrátil také období, které nebylo jednoduché. S tanečnicí Marií Steinovou se oženil v roce 1962 a v roce 1965 se jim narodil syn Kryštof. Když herec získal angažmá v Praze, rodina se ocitla v obtížné situaci. Manželé nemohli v hlavním městě sehnat odpovídající bydlení a pro Marii tam nebyly takové pracovní příležitosti, jaké měla na severní Moravě.

Dlouhé odloučení nakonec vztah poznamenalo a v listopadu 1968 se manželé po vzájemné dohodě rozvedli. Podle Navrátilových pozdějších slov se jejich rozchod obešel bez hádek a výčitek. Zůstali v přátelském kontaktu a herec se už znovu neoženil.

Herectví pro Navrátila nebylo jen zaměstnáním. Pro práci byl ochoten podstupovat i velká rizika. Při natáčení filmu Sagarmatha se v Himálaji ocitl v nadmořské výšce, která mu přivodila otok plic. Jeho stav byl natolik vážný, že třináct dní bojoval o život. Následovalo další půlroční zotavování.

Ani tato zkušenost ho od práce neodradila. Pokračoval v natáčení, divadelní práci i pedagogické činnosti. Od roku 1974 vyučoval herectví a přednes na Pražské konzervatoři, s přestávkou působil také na DAMU. Mezi jeho žáky patřili například Marek Eben, Ondřej Vetchý, Jiří Langmajer, Lukáš Vaculík nebo Ljuba Krbová. Mnozí z nich se později stali známými tvářemi českého filmu a televize.

S rakovinou se smířil, zůstal statečný

Když mu bylo šestasedmdesát let, lékaři mu diagnostikovali rakovinu tlustého střeva. S nemocí bojoval dva roky. O svém stavu dokázal mluvit překvapivě otevřeně a bez patosu. V rozhovoru pro televizi Prima přiznal, že ho vlastní klid po oznámení diagnózy překvapil.

„S koncem počítám,“ řekl tehdy. Zároveň vysvětloval, že ho drží i vědomí rodinné historie a odpovědnost vůči synovi. Nechtěl, aby se tragédie, které jeho rodinu v minulosti postihly, opakovaly.